

Віталій Валерійович СОКУРЕНКО,
кандидат юридичних наук
(Одеський державний університет внутрішніх
справ, м. Одеса)

МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР ПРОТИДІЇ ВОЄННО-АГРЕСИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВІД ДИПЛОМАТІЇ ДО ЗАХИСТУ КІБЕРПРОСТОРУ

Стаття присвячена дослідженню міжнародного виміру протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті російсько-української війни. Виділено та охарактеризовано перспективні превентивні заходи у сфері: 1) поглиблення співпраці в межах існуючих безпекових міжнародних проєктів та створення нових військових альянсів для відсічі агресії російської федерації; 2) дипломатичного тиску на рф з метою спонукання її політичних лідерів до припинення збройної агресії; 3) економіко-правового тиску, в тому числі і зокрема через використання широкого арсеналу заходів санкційної політики. Наголошено на необхідності підвищення ефективності реалізації механізмів міжнародної юстиції з питань міжнародно-правової відповідальності російської держави. Обґрунтовано важливість рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Україна та Нідерланди проти Росії» від 09.07.2025 р. у справі протидії воєнно-агресивній злочинності у перспективі.

Обґрунтовується важливість специфікації партнерської (Україна та її міжнародні партнери) співпраці у кіберсфері у напрямі посилення спроможностей блокувати кібератаки, що в контексті збройного конфлікту та зважаючи на їх спрямованість на цивільні об'єкти набувають ознак воєнних кіберзлочинів. Це – шлях до підвищення обороноздатності у критичних сферах

Досліджено особливості реалізація репресивно-превентивних заходів в системі міжнародної кримінальної юстиції. Наголошено на необхідності підвищення ефективності діяльності Міжнародного кримінального суду. Акцентується увага на домаганні Україною у статусі повноправного члена МКС об'єктивізації діяльності Офісу прокурора МКС, залучення як

підозрюваних у вчиненні найтяжчих воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду безпосередньо В. В. Путіна. Досліджуються оптимальні моделі міжнародного кримінального трибуналу ad hoc щодо злочину агресії проти України.

Ключові слова: *агресія, війна, агресивно-воєнна злочинність, дипломатична превенція, кіберзлочинність, кіберсфера, міжнародна юстиція, протидія злочинності.*

Постановка проблеми. Протидія воєнно-агресивній злочинності – надскладна, системна діяльність, що розгортається на багатьох рівнях, за численними напрямками та у комплексі різнорідних заходів. Вельми важливо, аби вказані заходи формувались та реалізувались не виключно як національні чи навіть регіональні, а набували глобального характеру. Правими, вочевидь, є І. Тодоров та Н. Тодорова, коли стверджують, що російська агресія в Україні суттєво вплинула на стан глобальної міжнародної безпеки загалом та, зокрема, на діяльність Організації Об'єднаних Націй. Перед світом постала проблема переосмислення сучасного міжнародного ладу. На порядок денний вийшла необхідність посилення стратегічної солідарності задля миру¹. І саме в такому контексті, у широкому смисловому полі й варто розгортати систему протидії воєнно-агресивній злочинності, яка включатиме в себе найширший арсенал обструктивних впливів: від дипломатичних до техніко-технологічних, кібернетичних, адже російська агресія не обмежується виключно застосуванням зброї та озброєнь, а використовує інформаційні, мережеві ресурси, в низці випадків набуває специфічних форм кіберзлочинності як зрізу воєнних злочинів.

Наголосимо, що проблеми кримінологічного забезпечення відсічі збройній агресії та протидії супутнім їй воєнним злочинам, геноцидальним практикам, злочинам проти людяності чимало увагу приділяли такі науковці як О. М. Бандурка, В. С. Батиргареева, М. Г. Колодяжний, І. В. Кріцак, О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов та інші. Разом з тим багато аспектів міжнародного виміру такої протидії саме у кримінологічній оптиці аналізу й досі лишається поза дослідницькою увагою, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета статті – надати характеристику міжнародному виміру протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний вимір протидії воєнно-агресивній злочинності є фундаментальним у сучасному глобалізованому світі та в контексті збройної агресії проти України передбачає такі базові напрями і заходи антикримінальної діяльності.

І. Дипломатична превенція в умовах війни. На розробці та впровадженні в практичну діяльність концепції дипломатичної превенції

¹ Тодоров І., Тодорова Н. ООН у протидії російській агресії проти України. *Геополітичні пріоритети України*. 2023. Вип. 1 (30). С. 32–43. DOI: 10.24144/2078-1431.2023.1(30).32-43.

політичних злочинів у вітчизняній кримінологічній науці вів мову Ю. В. Орлов. На його думку мова йде про використання потенціалу дипломатичного впливу на рівні міжнародних, міждержавних взаємодій (як офіційних, так і неофіційних) для запобігання зовнішньополітичним злочинним діям щодо України¹. Підтримуючи загалом вченого, додатком, що зусилля так званої дипломатичної превенції можуть і мають бути націлені не тільки на запобігання зовнішньополітичним злочинам, а й воєнно-насильницьким злочинам, які по суті стають невід’ємним шлейфом і супутником злочину агресії, а також злочину геноциду².

В науці міжнародного права дипломатична превенція більш відома під назвою «превентивна» дипломатія». Під нею зазвичай розуміється використання дипломатичних методів для попередження виникнення спорів, попередження переростання їх в озброєний конфлікт, якщо він виникає, і, у разі невдачі, попередження розширення озброєного конфлікту³. Стаття 33 Статуту ООН вимагає від сторін в спорах, які можуть загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, шукати рішення суперечки шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або договорів, або інших мирних засобів за своїм вибором. До таких засобів відносяться також заходи із встановлення довіри та інші, які можуть привести до позитивних результатів в тому випадку, якщо ворогуючі сторони їх застосують. При цьому основним в ідеї застосування превентивної дипломатії є припущення, що сторони протистояння не ефективно використовують такі засоби за власною ініціативою і що необхідна допомога третьої сторони, якщо конфлікту можна запобігти дипломатичними засобами⁴.

Превентивна дипломатія у сфері зовнішньополітичних відносин має давню історію застосування. Втім, наголошує Ю. В. Орлов, в умовах новітніх глобалізаційних загроз, пов’язаних з активізацією міжнародного тероризму, спробами ревізії політичного світоустрою вона набуває дещо інших контурів та специфічних методів⁵. М. Беджауї (M. Bedjaoui) з цього приводу зазначає, що в сучасному світі з’являється повністю інший тип превентивної дипломатії. Підтримка миру у всьому світі буде забезпечена лише в тому випадку, якщо в принципі буде виключено систематичне переслідування безпосередніх егоїстичних національних інтересів, і основні елементи цієї

¹ Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. С. 420.

² Сокурєнко В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 477.

³ Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. С. С. 487.

⁴ Boutros-Ghali B. Reflection on the role of the UN and its Secretary-General // Preventive Diplomacy. Stopping wars before they start / Ed. by M. Kevin, M. D. Cahill. New York ; London : A joint publication of Routledge, 2000. Р. 191; Мицик В. В. Становлення концепції превентивної дипломатії. *Європейські перспективи*. 2010. № 2. С. 81; Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. С. 488.

⁵ Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. С. 489.

сучасної превентивної дипломатії базуватимуться на універсальності і глобальному характері проблем. Це відмежовує традиційну превентивну дипломатію від сучасної превентивної дипломатії¹. У випадку крайніх форм кримінальних загроз стратегія превентивної дипломатії передбачає активне втручання міжнародних коаліційних сил із розгортанням миротворчих (військових) та/або миропідтримуючих (поліцейських) місій².

Втім, ці думки, хоча і є, певна річ, слушними й важливими, проте були висловлені до початку повномасштабної війни і не могли відобразити тих реалій, що склалися після 24.02.2022 р. Натомість українська дипломатія виявилася вельми адаптивною і не зупиняється у намаганнях якомога ширше та глибше розкрити власний превентивний потенціал³.

У цей час безпрецедентних викликів і труднощів українська дипломатія перевинайшла принципи дипломатичної роботи задля досягнення критично важливих результатів для нашої держави. Попри всі труднощі, Україна разом із партнерами побудувала глобальну коаліцію на свою підтримку у протистоянні російській агресії, залучила та продовжує залучати безпрецедентну за масштабом військову допомогу партнерів, впевнено йде до вступу в ЄС, підтримує світову продовольчу безпеку, посилює санкційний тиск та ізоляцію держави-агресора, бореться за справедливість⁴. Україна продовжує розвивати платформу відновлення *Ukraine Recovery Conference*, гуманітарну ініціативу Президента України «*Grain From Ukraine*», Міжнародну Кримську платформу, запропоновану Главою держави Формулу миру та інші глобальні та стратегічні ініціативи⁵. Водночас, доки триває агресивна війна й вчиняються пов'язані з нею злочини, вказані заходи не можна вважати достатніми. Вони потребують розширення, інтенсифікації, специфікації та підвищення ефективності. Задля досягнення цих цілей можливо виділити декілька пріоритетних напрямів з подальшого удосконалення дипломатичної превенції.

1. Поглиблення співпраці в межах існуючих безпекових міжнародних проєктів та створення нових військових альянсів для відсічі агресії російської федерації. Йдеться, зокрема, як про глобальні, так і про регіональні альянси, локалізовані у Балто-Чорноморському поясі геополітичної напруженості. Їх мета – консолідацію та координація зусиль щодо силової протидії веденню агресивної війни, вчасне та достатнє постачання матеріальних, інтелектуальних, організаційних ресурсів задля ефективної діяльності щодо захисту прав людей, відновлення й зміцнення миру і міжнародного

¹ Bedjaoui M. The Fundamentals of Preventive Diplomacy // Preventive Diplomacy. Stopping wars before they start / Ed. by M. Kevin, M. D. Cahill. New York ; London : A joint publication of Routledge, 2000. P. 30; Мицик В. В. Становлення концепції превентивної дипломатії. *Європейські перспективи*. 2010. № 2. С. 82.

² Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. С. 489.

³ Сокурено В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 478.

⁴ МЗС створило сторінку про воєнну дипломатію «Wartime Diplomacy» / Міністерство закордонних справ України. 2024. 29 лютого. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mzs-stvorylo-storinku-pro-voienno-dyplomatiyu-wartime-diplomacy> (дата звернення: 12.07.2025).

⁵ Там само.

правопорядку.

2. Створення гуманітарних альянсів для забезпечення продовольчої, санітарної та фізичної безпеки людей, які, зокрема, перебувають на тимчасово окупованих територіях (а також військовополонених) як додаткових механізмів запобігання вчиненню щодо них воєнних злочинів. Йдеться про недопущення голоду, втрати доступу громадянами до чистої питної води, а також до медикаментів, лікарської допомоги, незаконного позбавлення волі та катувань. Основне навантаження за цим напрямом діяльності і за міжнародно-правовим узвичаєнням лягає на МКЧХ. Проведене нами дослідження виявило низку публікацій в мережі Інтернет¹, які дають привід припустити, що імовірно існують певні підстави вважати, що діяльність представництва МКЧХ на фактично підконтрольній російській владі території (російське Товариство Червоного Хреста) може мати політизований, заангажований характер².

Апогеем викривальної діяльності російського Товариства Червоного Хреста можна вважати заяву Українського Товариства Червоного Хреста України, в якій зафіксовано заклик до партнерів з міжнародного Руху ЧХ запровадити «жорсткі заходи» щодо російського Червоного Хреста – після того, як стало відомо, що він збирає гроші для сімей мобілізованих, які воюють проти України. Російський ЧХ вкотре порушує принцип нейтральності, розпочавши підтримку політичної акції #МИВМЕСТЕ, в рамках якої передбачена допомога військовослужбовцям³. Отже, балансування на межі між “нейтральністю” та підтримкою однієї зі сторін не завжди вдається, особливо якщо мова йде про таку масштабну організацію, як Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Прагнення до посередництва у деяких випадках радше йде на користь російській стороні — тоді як українські правозахисники борються за звільнення військовополонених та надання доступу до місць їхнього перебування⁴.

З урахування викладених обставин Україні доцільно, на нашу думку, ініціювати створення міжнародної організації *ad hoc* для забезпечення моніторингу та організації вирішення гуманітарних проблем на тимчасово окупованих територіях. Представництва країн у цій організації мають, як

¹ Неделько Н. Російський Червоний Хрест «дружить» із «зетами», бере гроші у Кремля : що про це думає МКЧХ? Радіо Свобода. 2027. 7 червня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiyskyu-chervonyu-hrest-druzhyt-is-zetamy-bere-groshi-u-kremlia-scho-ghj-ce-dumae-mkchh/32982218.html> (дата звернення: 10.07.2025); Поліщук А. Порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях та міжнародні організації: що не так з діяльністю Червоного Хреста та Amnesty International? / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2023. 30 січня. URL: <https://dif.org.ua/article/porushennya-prav-lyudini-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyakh-ta-mizhnarodni-organizatsii-shcho-ne-tak-z-diyalnistyu-chervonogo-khresta-ta-amnesty-international> (дата звернення: 10.07.2025) та ін.

² Сокуренько В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 479.

³ Поліщук А. Порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях та міжнародні організації: що не так з діяльністю Червоного Хреста та Amnesty International? / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2023. 30 січня. URL: <https://dif.org.ua/article/porushennya-prav-lyudini-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyakh-ta-mizhnarodni-organizatsii-shcho-ne-tak-z-diyalnistyu-chervonogo-khresta-ta-amnesty-international> (дата звернення: 10.06.2024).

⁴ Там само.

видається, охоплювати і держави західних демократій, і тих держав, що демонструють лояльність з питань співпраці з російської федерацією (Індія, Бразилія, Саудівська Аравія)¹.

3. Забезпечення дипломатичного тиску на рф з метою спонукання її політичних лідерів до припинення збройної агресії шляхом:

1) політико-правової ізоляції. І в цьому напрямі вже є певні успіхи, адже припинено членство росії у таких міжнародних організаціях як ПАРЄ, ЄСПЛ, групі G7. Проте ці заходи, хоча і були та лишаються необхідними, не є достатніми. Слід продовжувати тенденцію до політико-правової ізоляції агресора до припинення ним міжнародно-протиправних діянь. Одним з напрямів цієї діяльності може стати, на нашу думку, проблематизація відносин ООН та росії. Йдеться, по-перше, про припинення статусу росії як постійного члена РБ ООН, наслідком чого стане унеможливлення накладати вето на прийняті цим органом ООН рішення (в тому числі й щодо імовірного створення міжнародної коаліції проти агресора, формування сил для відповідної наземної військової операції). Гадаємо, подібне механізм цілком можна реалізувати через ухвалення резолюції ГА ООН. Зрозуміла річ, подібного роду маніпуляції не узгоджуються з певними положеннями Статуту ООН. Але ж динамічність ситуації у сфері забезпечення миру та міжнародного правопорядку диктує необхідність і у реформуванні самої ООН, внесення змін до Статуту. І цю потребу вже неможна ігнорувати².

По-друге (і це своєрідна «програма максимуму»), ревізія правового статусу рф як члена ООН. Справа в тому, що набуття рф цього статусу відбулось у порушення передбаченої Статутом ООН процедури. Не було подано відповідної заяви, на засіданні ГА ООН не відбулось голосування про прийняття росії до складу ООН, як того вимагає Статут цієї міжнародної організації. РФ обмежилась тільки заявою про правонаступництво СРСР. Але ж це не відповідає існуючим процедурам. І цей аспект проблематизації відносин рф та ООН Україні також варто педалювати з метою забезпечення додаткового тиску на агресора;³

2) економіко-правового тиску, в тому числі і зокрема через використання широкого арсеналу заходів санкційної політики. Метою останньої має стати:

а) обмеження функціональної спроможності оборонно-промислового комплексу рф та, як наслідок, ускладнення для країни-агресора можливостей ведення бойових дій. Передусім мова йде про високотехнологічні компоненти зброї та систем озброєння, які рф самостійно не виробляє. Їх номенклатура – вельми широка: від спеціальних марок сталі, що використовуються для виробництва артилерійських стволів й до чипів, мікросхем у ракетобудуванні, виробництві БПЛА, дронів тощо⁴;

¹ Сокурченко В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 480.

² Там само. С. 481.

³ Там само. С. 481.

⁴ Там само. С. 481.

б) обмеження обсягів торгівлі з РФ стратегічно значущими для російської економіки товарами: сировою нафтою та нафтопродуктами, природним газом, рідкоземельними металами, лісом. Саме продаж цих товарів забезпечує основний приплив іноземної валюти в росію. «Удар» по цим складовим російського експорту здатен вплинути на макроекономічну стабільність зі всіма наслідками, що з цього випливають у сфері порушення політичної стабільності;

в) дедоларизація економіки російської федерації як комплексний важіль впливу на макроекономічну ситуацію, що додатково обмежить можливості розрахунків країни-агресора по зовнішньоекономічним операціям. І перший крок у цьому напрямі вже зроблено: 12.06.2024 р. у зв'язку з введенням США додаткових обмежувальних заходів щодо Московської біржової групи (МОЕХ) призупинено біржову торгівлю та розрахунки за поставленими інструментами в доларах США та євро. Цей крок означає, що банки, компанії та інвестори більше не зможуть торгувати будь-якою валютою через центральну біржу, яка пропонує такі переваги, як краща ліквідність і нагляд. Натомість їм доведеться торгувати «з прилавку», де угоди проводяться безпосередньо між двома сторонами. У Міністерстві фінансів США заявили, що ці заходи націлені на архітектуру фінансової системи Росії, яка була переорієнтована, щоб полегшити інвестиції в її оборонну промисловість і придбання товарів, необхідних для подальшої її агресії проти України¹.

І хоча варто відмітити значне часове запізнення (такі санкції слід було запровадити, якщо не у 2014 р., то принаймні у 2022), однак, тим не менш, потенціал подібних санкцій є значним, націлений на скорочення резервного фонду росії та, відповідно, можливого терміну активного фінансування ведення бойових дій;

г) обмеження культурних, туристичних контактів російських громадян із цивілізованими країнами світу, що виконуватиме дві основні функції:

- сигнально-етичну, що полягає у демонстрації дистанції між вільним світом і деспотією, між світом верховенства права і світом кримінальних ідеалів, моральною неприйнятністю культурного обміну між ними, прояві зневаги до варварства та ницості;

- стимулювання внутрішнього напруження між громадськістю, широкими верствами населення та політичними елітами.

З одного боку, в цій ситуації уважний і вдумливий читач може апелювати до вже тривіального запитування про прийнятність чи неприйнятність концепції колективної вини і такої ж відповідальності. Не втягуючись, однак, до цієї дискусії, зауважимо лише на тому, що ми стоїмо

¹ New US sanctions force end of dollar and euro trading on Russia's main exchange. *CNN Business*. 2024. June 13. URL: <https://edition.cnn.com/2024/06/13/investing/us-russia-sanctions-dollar-euro-trading/index.html#:~:text=New%20US%20sanctions%20force%20end,trading%20on%20Russia's%20main%20exchange&text=New%20US%20sanctions%20against%20Russia%20have%20caused%20an%20immediate%20suspension,financial%20marketplace%2C%20the%20Moscow%20Exchange> (дата звернення: 14.07.2025).

на позиції можливості та необхідності такої, колективної, відповідальності, що виходить з констатації політико-правових зв'язків між громадянами і їх державою, політичними елітами, які репрезентують націю¹.

З іншого ж боку ми не можемо погодитись і з тією позицією, що обмеження контактів для російських громадян з цивілізованим світом, своєрідне «зачинення вікна в Європу» спричинить остаточну консервацію фашистського режиму та подальшу таку собі ізоляціоністсько-ресентиментарну політику («з опорою на власні сили») – поживне, благодатне підґрунтя для сучасного російського фашизму. Є один важливий нюанс: цей саме фашизм викристалізувався в умовах широких, міжкультурних, міжцивілізаційних контактів. Якість та інтенсивність останніх, як можна без труднощів пересвідчитись, жодним чином не вплинули на демократизацію росії. Натомість «зачинення» згаданого вікна може мати позитивний ефект у довгостроковій перспективі, у вимірі наростання внутрішнього конфліктного потенціалу, ерозії відносин, що ґрунтуються на корупційно-ресентиментарній угоді між політичною елітою та народом. Так, це «гра у довгу». Але не варто перебувати в ілюзії «переможницьких» настроїв. Війна росії проти України – перманентний стан існування імперії, інтенсивність та проявленість окремих фаз яких залежить і від сили цивілізованого світу й України у його складі, і від внутрішньої кон'юнктури російської політичної системи, стану докси. Тож війна росії проти України – це надовго. І нам потрібна відповідна довготривала стратегія, як елемент реалізації якої цілком може і має розглядатися цивілізаційно-культурна ізоляція російських громадян доти, допоки зберігається їх внутрішній запит на фашистських режим².

II. Інтенсифікація та оптимізація союзницької співпраці у сфері техніко-технологічній сфері. Йдеться про: а) інтенсифікацію міжнародного виробництва та постачань зброї Україні для силового захисту міжнародного правопорядку на своїй території; б) специфікація партнерської (Україна та її міжнародні партнери) співпраці у кіберсфері у напрямі посилення спроможностей блокувати кібератаки, що в контексті збройного конфлікту та зважаючи на їх спрямованість на цивільні об'єкти набувають ознак воєнних кіберзлочинів. Це – шлях до підвищення обороноздатності у критичних сферах; в) системне реформування збройних сил партнерів, оновлення оборонних планів, адаптація стратегії і тактики оборонних дій на підстав різних сценаріїв розгортання російської агресії.

III. Підвищення ефективності реалізації механізмів міжнародної юстиції з питань міжнародно-правової відповідальності російської держави. Ці механізми є достатньо розгалуженими, громіздкими та інертними. Україна вже давно очікує на рішення Міжнародного суду ООН щодо агресії російської федерації, а також порушення нею Конвенції про

¹ Сокурєнко В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 482.

² Сокурєнко В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 483.

запобігання геноциду та покарання за нього. На жаль, ці справи й досі не дійшли до стадії розгляду по суті. І таку ситуацію неможна вважати задовільною¹.

Ба більше: щодо позову України до росії про порушення Конвенції про запобігання геноциду та покарання за нього Міжнародний суд ООН відхилив значною мірою як заперечення росії, так і позовні вимоги України. На стадію розгляду по суті переходить лише твердження України про те, що Росія безпідставно звинуватила Україну у неіснуючому геноциді («на Донбасі»), яке безпосередньо може порушувати конвенцію про геноцид. Це імовірно змусить українську юридичну команду також скоригувати позовну позицію, бо основні вимоги ґрунтувалися на пунктах, які суд не розглядатиме².

Окрім того, у січні 2024 р. Міжнародний суд ООН оголосив рішення у справі, в якій Україна звинуватила Росію в порушенні двох міжнародних конвенцій – про боротьбу з фінансуванням тероризму та про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Суд частково задовольнив позов України, однак відкинув більшість звинувачень проти Росії. Проте навіть таке рішення можна вважати певним успіхом України, адже із самого початку перспективи позову експерти називали туманними, а суд взагалі міг відмовитись його розглядати. Цей позов не стосується порушень з боку Росії після початку повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, а зосереджений довкола подій на Донбасі та у Криму з 2014 року. Рішення у цій справі по суті є першою правовою відповіддю цивілізованого світу на грандіозну зневагу Росії до міжнародного права та Міжнародного суду ООН зокрема³.

Отже, стан реалізації механізмів міжнародної юстиції наразі демонструє свою вкрай низьку ефективність та неповороткість. Така ситуація має бути змінена⁴.

В цьому аспекті на позитивну оцінку заслуговує без сумніву історичне рішення Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Україна та Нідерланди проти Росії» від 09.07.2025 р. Чим воно важливе?

По-перше, у параграфі 177 СЕПЛ констатував те, що росії має намір на знищення самої державності України, її незалежності, права на існування⁵. Тобто це вже юридичний факт, який увійде в історію та який неможливо

¹ Сокуренько В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 483.

² Вонс Р. Суд ООН частково став на сторону України у позові проти РФ щодо геноциду. *ГЛАВКОМ*. 2024. 2 лютого. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/sud-onn-chastkovo-stav-na-storonu-ukrajini-u-pozovi-proti-rf-shchodo-henotsidu-983911.html> (дата звернення: 10.02.2024).

³ Суд ООН у Гаазі виніс рішення за позовом України проти Росії. Частково воно на території Києва. *BBC News. Україна*. 2024. 31 січня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv2812175v8o> (дата звернення: 10.02.2024).

⁴ Сокуренько В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 484.

⁵ Case of Ukraine and The Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22) : Judgment. 09.07.2025 / European Court of Human Rights (Grand Chamber). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-244292%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-244292%22]}) (дата звернення: 17.07.2025).

буде спростувати пропагандистськими маніпуляціями. Нехай для майбутніх поколінь, в тому числі і росіян, – але це зафіксована історична ганьба та підстава для відповідальності за агресію, шовіністичний експансіонізм.

По-друге, як юридичні факти були встановлені численні випадки серйозного порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Так, наприклад, у параграфах 910–911 вказаного рішення ЄСПЛ констатовано: «Комісія з розслідування задокументувала численні випадки позбавлення волі. Наприкінці лютого та у березні 2022 року російські збройні сили незаконно утримували велику кількість цивільних осіб у контрольованих ними районах. Серед жертв були співробітники місцевих органів влади, урядовці, ветерани українських збройних сил, добровольці, які евакуювали цивільних осіб, та цивільні особи, яких, ймовірно, заарештували випадковим чином. Хоча більшість становили молоді чоловіки або чоловіки середнього віку, утримувалися також жінки, діти та люди похилого віку. Російські збройні сили утримували осіб у тимчасових приміщеннях, створених у займаних ними будівлях, таких як підвал школи, промисловий об'єкт, сільськогосподарський об'єкт, залізнична станція, аеропорт та різні житлові приміщення. Жертвам часто не повідомляли про причини їхнього затримання, і ці дії не переглядалися судовим органом»¹.

«Протягом початкового періоду контролю збройних сил Російської Федерації над населеними пунктами в Україні багато випадків незаконного утримання були скоєні в контексті обшуків по будинках, спрямованих на пошук прихильників українських збройних сил або знаходження зброї. Коли влада Російської Федерації контролювала певні райони протягом тривалого часу, вона створювала спеціальні центри тримання під вартою, використовувала різноманітні методи катувань та виявляла цілеспрямовані дії проти осіб, які відмовлялися співпрацювати. За словами жертв та свідків, у скоєнні незаконного ув'язнення, катувань, сексуального та гендерно зумовленого насильства було задіяно ширше коло злочинців, включаючи злочинців з ФСБ, Національної гвардії Російської Федерації та її підпорядкованих підрозділів, а також збройних груп з «ДНР» та «ЛНР». Слідча комісія виявила центри тримання під вартою в Чернігівській, Донецькій, Харківській, Херсонській, Київській та Запорізькій областях України та в Російській Федерації, де влада Російської Федерації утримувала велику кількість людей протягом тривалого часу»².

Окрім цього констатовано також і те, що держава-агресор відповідальна за численні умисні вбивства цивільних осіб, що перебувають під захистом, поранених солдатів, які вибули з бойових дій, військовополонених³.

¹ Case of Ukraine and The Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22) : Judgment. 09.07.2025 / European Court of Human Rights (Grand Chamber). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-244292%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-244292%22]}) (дата звернення: 17.07.2025).

² Там само.

³ Там само.

Звернімо увагу: широкомасштабність та систематичність відповідних звірств (підкреслимо – як юридичного факту), яка прямо у аналізованому рішенні ЄСПЛ не згадується, проте дескриптивно виводиться, вже є підставою для оцінки вчинюваних діянь не просто як воєнних злочинів, а принаймні як злочинів проти людяності, а можливо – й геноциду. На це ж, до речі, вказує і висновок Незалежної міжнародної комісії ООН з розслідування ситуації в Україні, яка дійшла висновку, що удари дронів російських збройних сил по цивільному населенню в Херсонській області слід кваліфікувати не інакше як злочини проти людяності у вигляді вбивств. Зокрема, зазначається таке: «Напади здійснювалися регулярно та за схожою схемою, що свідчить про їх плановий, організований і цілеспрямований характер. Немає інформації про те, що російська військова та цивільна влада вжила будь-яких заходів для запобігання або припинення вчинення злочинів. За офіційними даними внаслідок обстрілів безпілотниками Херсона та 16 населених пунктів на підконтрольній Україні території загинуло майже 150 мирних жителів та ще сотні отримали поранення. Серед постраждалих – чоловіки, жінки та діти, переважну більшість становлять чоловіки. Удари завдавались по цивільному населенню за різних обставин — коли мешканці виходили на вулицю, йшли пішки або використовували будь-який вид транспорту. Оператори дронів використовували відеосигнали, що передавались в режимі реального часу вбудованими камерами, для націлювання на очевидно цивільні цілі та скидання на них вибухових речовин. Сотні таких відео регулярно розповсюджувалися російськими телеграм-каналами (деякі з них мають тисячі підписників), демонструючи скоєні злочини та супроводжуючи їх текстовими публікаціями з погрозами нових атак»¹.

Окрім іншого – це є і підставою для трансформації національної правозастосовної практики, в межах якої до сих пір (24.07.2025 р.) не зареєстровано жодного злочину, передбаченого ст. 442-1 КК України. А це, між іншим, може послугувати підставою для передачі відповідних проваджень на розгляд до МКС, враховуючи серйозність цих злочинів та відповідний об'єкт, яким є міжнародний правопорядок, і об'єктивну обмеженість можливостей національної системи кримінальної юстиції щодо притягнення винних до відповідальності. Це диктує необхідність застосування саме міжнародної юрисдикції у кримінальному провадженні.

IV. Реалізація репресивно-превентивних заходів в системі міжнародної кримінальної юстиції.

1. Підвищення ефективності діяльності МКС. Перший крок до цього зроблено: Україна ратифікувала РС МКС. Це відкриває можливості для: а) відкриття провадження щодо злочину геноциду та злочинів проти

¹ «They are hunting us»: systematic drone attacks targeting civilians in Kherson : report / The UN Independent International Commission of Inquiry on Ukraine Human Rights Council. Fifty-ninth session. A/HRC/59/CRP.2. 28 May 2025. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/a-hrc-59-crp2-en.pdf> (дата звернення: 15.07.2025).

людяності; б) домагання Україною у статусі повноправного члена МКС об'єктивізації діяльності Офісу прокурора МКС, залучення як підозрюваних у вчиненні найтяжчих воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду безпосередньо В. В. Путіна, а також прем'єр-міністра російської федерації (по аналогії з «ізраїльсько-палестинським» кейсом)¹.

2. *Створення міжнародного кримінального трибуналу ad hoc щодо злочину агресії проти України.* Одним із критично важливих кроків на шляху до відновлення порушеного російською федерацією права, забезпечення соціальної справедливості є міжнародний трибунал щодо злочину агресії проти України. При цьому варто розуміти, що питання його створення та ефективної роботи є питаннями з установкою на гідність. Іти шляхом гідності означає брати на себе ризики і загрози екзистенційного характеру. Українці до цього готові, що підтверджено вже більш ніж десятирічним відчайдушним протистоянням агресору в ситуації явної неспівмірності сил та засобів. А от чи готові до цього інші країни світу, з якими прийнято пов'язувати побутування високої інтелектуальної та моральної традиції, цивілізовані країни, – питання й досі відкрите. Проте якою б відповідь на нього не була, мусимо зробити все від нас залежне, аби виконати свій обов'язок перед нашими нащадками, не переступити через совість і не зрадити високі ідеали людяності. Саме тому на всіх можливих рівнях і форматах слід домагатися створення Міжнародного трибуналу².

У зв'язку із цим варто тільки вітати зусилля Офісу Президента України та Уряду щодо реалізації відповідних ініціатив на міжнародній арені. І певні результати вже є. Проте варто відмітити, що наразі на рівні міжнародних консультацій та контактів робочих груп щодо напрацювання моделі, формату майбутнього трибуналу домінує регіоналістський підхід. Зокрема, пропонується сформувати цей трибунал під егідою Ради Європи. Передбачається, що спеціальний трибунал буде створено за угодою між Урядом України та Радою Європи. Він буде отримувати свою юрисдикцію від України. Рада Європи відповідатиме за процедуру ухвалення проєктів правових документів, необхідних для створення Спеціального трибуналу та подальшого підписання. Після створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України національні органи влади України зможуть передавати поточні внутрішні розслідування та судові переслідування, пов'язані зі злочином агресії, до прокурора Спеціального трибуналу, а також передавати відповідну інформацію та докази, зібрані в контексті роботи, що виконується в межах Міжнародного центру з переслідування злочинів

¹ Сокурено В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. С. 485.

² Сокурено В. В. Міжнародний кримінальний трибунал щодо злочину агресії проти України: від регіональної до глобальної моделі // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінолог. асоціація України. – Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 32–33.

агресії¹. За повідомленням Офісу Президента України, юридичні радники Європейської комісії, Європейської служби зовнішніх справ, Ради Європи, України та 37 держав вже визначили ключові параметри для створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, а також найважливіші елементи проєкту статуту Шумана – основного юридичного документа, що регулюватиме діяльність трибуналу².

Цей підхід, як видається, є вразливим до критики та підважує легітимність майбутнього трибуналу. Слід бути свідомими того, що злочин агресії порушує не регіональну конвенційну правову систему європейського континенту, а глобальні засади світового правопорядку. Агресія у XXI столітті – це провалля за межі етичного мінімуму, утримання якого може гарантувати виживання людства у цивілізованому стані та в цілому. Саме тому, на нашу думку, Рада Європи не має замикатися на собі ініціативу щодо створення та забезпечення юрисдикції цього міжнародного судового органу. Важливо, щоб вона була або підтримана ООН, або поза ООН, але за участю більшості держав світу у кооперації з іншими регіональними міжнародними організаціями. Винні у розв'язуванні агресії мають постати перед судом, легітимність якого у майбутньому ніхто не зможе поставити під сумнів. Лише так ми досягнемо справедливості й неспростовної історичної правди заради майбутнього усього людства³.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що запропоновані компоненти системи протидії воєнно-агресивній злочинності у міжнародному вимірі не є вичерпними. В межах кожного з них, вочевидь, може і має відбутися інтелектуальне, теоретичне та прикладне поглиблення, специфікації. Крім того варто говорити й про суміжні з ними заходи дипломатичного, економічного, військово-політичного характеру, що в комплексі з національними зусиллями України та низки наших союзників можуть змусити агресора до припинення бойових дій з подальшим розгортанням перспектив щодо демонтажу фашистського політичного режиму у сучасній росії. Тільки останнє може стати запорукою скільки-небудь тривалого миру на континенті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

¹ The Commission and High Representative Kaja Kallas welcome a major step towards holding Russia accountable for its war of aggression against Ukraine // European Commission : офіц. сайт. 04.02.2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/commission-and-high-representative-kaja-kallas-welcome-major-step-towards-holding-russia-accountable-2025-02-04_en (дата звернення: 20.07.2025).

² Коаліція держав визначила правові основи для створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України // Президент України : офіц. сайт. 04.02.2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/koaliciya-derzhav-viznachila-pravovi-osnovi-dlya-stvorenniya-95869> (дата звернення: 20.07.2025).

³ Сокурєнко В. В. Міжнародний кримінальний трибунал щодо злочину агресії проти України: від регіональної до глобальної моделі // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінолог. асоціація України. – Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 33.

1. Вонс Р. Суд ООН частково став на сторону України у позові проти РФ щодо геноциду. *ГЛАВКОМ*. 2024. 2 лютого. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/sud-oon-chastkovo-stav-na-storonu-ukrajini-u-pozovi-proti-rf-shchodo-henotsidu-983911.html> (дата звернення: 10.07.2025).
2. Коаліція держав визначила правові основи для створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України // Президент України : офіц. сайт. 04.02.2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/koaliciya-derzhav-viznachila-pravovi-osnovi-dlya-stvorennya-95869> (дата звернення: 20.07.2025).
3. МЗС створило сторінку про воєнну дипломатію «Wartime Diplomacy» / Міністерство закордонних справ України. 2024. 29 лютого. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mzs-stvorylo-storinku-pro-voienno-dyplomatiyu-wartime-diplomacy> (дата звернення: 12.07.2025).
4. Мицик В. В. Становлення концепції превентивної дипломатії. *Європейські перспективи*. 2003. № 1. С. 81–85.
5. Неделько Н. Російський Червоний Хрест «дружить» із «зетами», бере гроші у Кремля : що про це думає МКЧХ? Радіо Свобода. 2027. 7 червня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiyskyy-chervonyy-hrest-druzyht-is-zetamy-bere-groshi-u-kremlia-scho-ghj-ce-dumae-mkchh/32982218.html> (дата звернення: 10.07.2025).
6. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. 656 с.
7. Поліщук А. Порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях та міжнародні організації: що не так з діяльністю Червоного Хреста та Amnesty International? / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2023. 30 січня. URL: <https://dif.org.ua/article/porushennya-prav-lyudini-na-timchasovo-okupovanikh-teritoriyakh-ta-mizhnarodni-organizatsii-shcho-ne-tak-z-diyalnistyu-chervonogo-khresta-ta-amnesty-international> (дата звернення: 10.07.2025).
8. Сокурено В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. 576 с.
9. Сокурено В. В. Міжнародний кримінальний трибунал щодо злочину агресії проти України: від регіональної до глобальної моделі // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінолог. асоціація України. – Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 30–33.
10. Тодоров І., Тодорова Н. ООН у протидії російській агресії проти України. *Геополітичні пріоритети України*. 2023. Вип. 1 (30). С. 32–43. DOI: 10.24144/2078-1431.2023.1(30).32-43.
11. «They are hunting us»: systematic drone attacks targeting civilians in Kherson : report / The UN Independent International Commission of Inquiry on

Ukraine Human Rights Council. Fifty-ninth session. A/HRC/59/CRP.2. 28 May 2025. URL:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/a-hrc-59-crp2-en.pdf> (дата звернення: 15.07.2025).

12. Bedjaoui M. The Fundamentals of Preventive Diplomacy // Preventive Diplomacy. Stopping wars before they start / Ed. by M. Kevin, M. D. Cahill. New York ; London : A joint publication of Routledge, 2000. 212 p.

13. Boutros-Ghali B. Reflection on the role of the UN and its Secretary-General // Preventive Diplomacy. Stopping wars before they start / Ed. by M. Kevin, M. D. Cahill. New York ; London : A joint publication of Routledge, 2000. 246 p.

14. Case of Ukraine and The Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22) : Judgment. 09.07.2025 / European Court of Human Rights (Grand Chamber). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-244292%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-244292%22]}) (дата звернення: 17.07.2025).

15. New US sanctions force end of dollar and euro trading on Russia's main exchange. *CNN Business*. 2024. June 13. URL: <https://edition.cnn.com/2024/06/13/investing/us-russia-sanctions-dollar-euro-trading/index.html#:~:text=New%20US%20sanctions%20force%20end, trading%20on%20Russia's%20main%20exchange&text=New%20US%20sanctions%20against%20Russia%20have%20caused%20an%20immediate%20suspension, financial%20marketplace%2C%20the%20Moscow%20Exchange> (дата звернення: 14.07.2025).

16. The Commission and High Representative Kaja Kallas welcome a major step towards holding Russia accountable for its war of aggression against Ukraine // European Commission : офіц. сайт. 04.02.2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/commission-and-high-representative-kaja-kallas-welcome-major-step-towards-holding-russia-accountable-2025-02-04_en (дата звернення: 20.07.2025).

Стаття надійшла до редакції 26.07.2025

Vitalii V. SOKURENKO,

PhD in Law

(*Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, Ukraine*)

INTERNATIONAL DIMENSION OF COMBATING MILITARY-AGGRESSIVE CRIME IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: FROM DIPLOMACY TO CYBERSPACE PROTECTION

The article is devoted to the study of the international dimension of countering military-aggressive crime in the context of the Russian-Ukrainian war. Promising preventive measures are identified and characterized in the areas of: 1) deepening cooperation within existing international security projects and the creation of new military alliances to repel the aggression of the Russian

Federation; 2) diplomatic pressure on the Russian Federation in order to induce its political leaders to stop armed aggression; 3) economic and legal pressure, including and in particular through the use of a wide arsenal of sanctions policy measures. The need to increase the effectiveness of the implementation of international justice mechanisms on issues of the international legal responsibility of the Russian state is emphasized. The importance of the decision of the European Court of Human Rights in the case "Ukraine and the Netherlands v. Russia" of 09.07.2025 in the case of combating military-aggressive crime in the future is substantiated.

The importance of specifying partner (Ukraine and its international partners) cooperation in the cyberspace is substantiated in the direction of strengthening the capabilities to block cyberattacks, which in the context of an armed conflict and given their focus on civilian objects acquire signs of military cybercrimes. This is a way to increase defense capabilities in critical areas

The peculiarities of the implementation of repressive and preventive measures in the system of international criminal justice are studied. The need to increase the effectiveness of the International Criminal Court is emphasized. The article focuses on Ukraine's claim, as a full member of the ICC, to objectify the activities of the ICC Prosecutor's Office, to involve V. V. Putin himself as a suspect in the commission of the most serious war crimes, crimes against humanity, and genocide. The article examines the optimal models of an ad hoc international criminal tribunal for the crime of aggression against Ukraine.

Keywords: *aggression, war, aggressive war crime, diplomatic prevention, cybercrime, cybersphere, international justice, combating crime.*